

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Гражданскоправни науки”

**ОТМЯНА НА ОТКАЗА ОТ НАСЛЕДСТВО ОТ
КРЕДИТОРИТЕ НА НАСЛЕДНИКА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

по професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право)

ВЕНЦИСЛАВ ЛЮДМИЛОВ ПЕТРОВ

докторант на самостоятелна подготовка

в Катедра „Гражданскоправни науки” на ЮФ

на СУ „Св. Климент Охридски”

Научен ръководител: доц. д-р Анна Станева

София, 2015

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на проблема

Актуалността на проблема се обосновава с липсата на цялостно изследване на института на отмяна на отказа от наследство от кредиторите на наследника в българската правна литература. Почти липсват и разработки по отделните проблеми на тази материя. На нея са посветени само няколко статии. В учебните курсове по наследствено право, в коментарите на действащия и на отменения Закон за наследството и в някои монографични изследвания на наследственоправна тематика въпросът е разгледан съвсем накратко. В някои от курсовете по гражданско право – обща част и по облигационно право също са отделени по няколко реда на тази възможност на кредиторите, обикновено при материята на относителната недействителност или на нейната най-типична хипотеза – Павловия иск. По същата причина явлението е споменато и в някои изследвания, посветени на други институти на отделните гражданскоправни отрасли. В повечето от посочените източници само са посочени някои от неговите белези, без да то да е изследвано детайлно.

Настоящото изследване си поставя за цел да предложи цялостен анализ на посочения институт.

Лаконичната нормативна уредба поражда доста теоретични и практически проблеми във връзка с фактическия състав, пораждащ правото на кредиторите; процесуалния ред за неговото упражняване; правните

последници по отношение на отказалия се наследник и на останалите наследници, на упражнилите правото кредитори и на тези, които не са го упражнили, на правоприемниците на останалите наследници, придобили права от наследствената маса в резултат на отказа.

Цел и задачи на изследването

Целта на дисертационния труд е да се направи цялостен анализ на отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника. За осъществяването на тази цел в дисертацията са поставени следните научни задачи:

1. Анализ на отделните елементи от фактическия състав, пораждащ правото на кредитора по чл. 56 ЗН;
2. Анализ на процесуалния ред за осъществяването на това право;
3. Проследяване на историческото развитие на института;
4. Изследване на правните последици на отмяната – по отношение на отказалия се наследник; на кредитора-ищец; на останалите кредитори; на останалите наследници; на правоприемниците на останалите наследници, придобили права от наследствената маса в резултат на отказа;
5. Съпоставка и разграничение между отмяната по чл. 56 ЗН и близки по белезите си правни институти;

6. Извеждане на понятие за отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника и аргументирането ѝ като самостоятелен институт на гражданското право.

Методология на изследването

В изследването е използван правно-догматичният метод, посредством който е анализирана действащата законова уредба на отмяната на отказа от наследство. Използването на историческия метод позволява да се проследи генезиса и развитието на института и да се открият историческите и обществените закономерности, довели до неговото сегашно състояние. Чрез сравнителния метод е показана правната уредба на института в някои чужди законодателства, като това не е правено самоцелно, а с цел да се разкрият и обобщят различните възгледи на законодателите към разглежданото правно явление. Изследвана е съдебната практика по приложението на чл. 56 ЗН, а на места – и на близки правни институти, като е взето отношение по различията в тълкуването на съдилищата. Критичен анализ е направен на становищата в българската цивилистична литература, както и на трудове на чуждестранни автори.

КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В увода на дисертационния труд на първо място е обоснована актуалността на изследването, както и неговия предмет и цел. Изложена е тезата на труда, според която отмяната на отказа от наследство по чл. 56 ЗН е едно от средствата за защита на кредиторите в гражданските правоотношения. По-конкретно, то заема своето място в системата на защитни средства, дадени в полза на кредиторите, срещу увреждащи ги правни действия на техния длъжник. Като такава, то до голяма степен е сходно с Павловия иск, но бележи и редица различия с него по отношение на правопораждащия го фактически състав, сроковете и легитимацията за упражняване, правните последици и т.н. Поради това на него следва да му се признае самостоятелно съществуване. В резултат на упражняването на правото по чл. 56 ЗН отказът от наследство става непротивопоставим на упражнилия правото кредитор, но запазва действието си спрямо всички други правни субекти.

В увода са посочени и използваните в труда методи на изследване, както и е направено кратко представяне на структурата на съчинението.

Глава I - Обща характеристика, историческо развитие и съпоставка с близки правни институти

1.1. Историческо развитие

В тази начална част на изследването са потърсени историческите корени на отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника. Разгледани са основните белези на приемането и отказа от наследство в римското частно право, за да се стигне до извода, че за определени категории наследници отказ от наследство е бил недопустим. Други категории са имали възможност да откажат предложеното им наследство, но на техните кредитори им не е била дадена възможността да атакуват извършения отказ. Така че, за разлика от редица други институти на съвременното българско наследствено право, отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника не е била позната в римското частно право. Не е било допустимо и атакуване на отказа от наследство с Павлов иск.

Генезисът на отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника следва да се търси в епохата на буржоазните революции. Позитивноправна уредба той получава за първи път във Френския граждански кодекс от 1804 г. Възприет е и в някои други гражданскоправни кодификации на западноевропейски държави от XIX в. и XX в., например в Швейцарския граждански кодекс от 1907 г. Във всички тях се забелязва влиянието на френското законодателство.

1.2. Обществено-икономически причини за възникването на института

В тази част на дисертацията са разгледани двете основни функции на наследственото правоприемство. Основаната безспорно е гарантирането на преминаването на имуществото на починалия в патримониума на неговите най-близки правни субекти. Второстепенната функция на наследяването,

която също има своята общественно-икономическа значимост, е обслужване на интересите на кредиторите, тъй като то не позволява безконтролното разпиляване на имуществото на наследодателя и посочва ред, по който те могат да удовлетворят претенциите си от това имущество или да ги насочат спрямо лицата, които са приели наследството. Въз основа на това законодателят създава редица гаранции за интересите както на кредиторите на наследодателя, така и на кредиторите на наследника. Към първата категория спадат възможността кредиторите на наследодателя да насочат претенцията си към всеки наследник, който е приел наследството, независимо дали наследява по закон или по завещание (а ако е по закон – независимо към кой наследствен ред спада); правото на кредиторите да искат отделяне, уредено в чл. 67 ЗН и т.н. Типичен представител на втората група е правото на кредиторите на наследника да отменят извършения от него отказ от наследство по реда на чл. 56 ЗН.

1.3. Правна уредба в други законодателства

Разгледана е правната уредба на изследвания институт в законодателствата на редица европейски държави. В много от тях отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника е изрично уредена, макар и с известни модификации - Франция, Италия, Испания, Швейцария. В други законодателства, например в нидерландското, е установена изрична забрана за атакуване на извършения отказ поради невъзможността за удовлетворяване на кредитор на наследника. В някои европейски законодателства разглежданият институт въобще не е уреден. Такова е положението в Германия. В съвременното руско наследствено право не е

уреден такъв институт, но в миналото неговото съществуване е било признато от теорията и съдебната практика, макар и без изрична нормативна уредба.

1.4. Правна уредба в българското законодателство

Разгледана е правната уредба на отмяната на отказа от наследство в отменения Закон за наследството от 1890 г., както и сега действащата уредба в чл. 56 ЗН и в чл. 92 ЗН. Акцентирано е върху лаконичността на уредбата и недостатъчността ѝ, която води до редица теоретични и практически проблеми.

1.5. Терминологични бележки

В тази част от изследването използваният от закона термин „унищожение на отказа” е подложен на критика. Посочена е опасността от смесване с института на унищожаемостта, в чиято основа е опорочаване на волеизявлението и възникналата на базата на това възможност за атакуване на сделката от лицето, чиято воля е опорочена. Направено е предложение de lege ferenda за изменение на текста на чл. 56 ЗН, като вместо „унищожение” да се използва терминът „отмяна”.

1.6. Отграничение от близки правни институти

В последната част на Глава I е направена съпоставка на отмяната на отказа от наследство с редица правни институти, които притежават близки правни белези: нищожността и унищожаемостта на отказа от наследство, исковете по чл. 134 и 135 ЗЗД; преферентните иски в материята несъстоятелността по Търговския закон и Закон за банковата несъстоятелност. Аргументирана е необходимостта от съпоставка с всеки един от тези институти. Изведени са сходствата и различията между разглежданите явления. Най-задълбочена съпоставка е извършена с Павловия иск, поради голямото сходство между двете средства и разпространеното виждане, че искът по чл. 56 ЗН е частен случай на иска по чл. 135 ЗЗД. Изведени са разликите между двата иска, отнасящи се до: предпоставките, при които възниква правото да се предяви съответния иск; сроковете за предявяването им; правните последици от влязлото в сила съдебно решение. На базата на това е обосновано виждане за самостоятелността на двата института.

Глава II - Фактически състав, пораждащ правото по чл. 56 ЗН

Във втората глава на дисертацията са разгледани елементите от фактическия състав, пораждащ правото на кредитора да отмени отказа от наследство.

2.1. Наличието на вземане

Първата предпоставка е наличието на вземане. За да възникне за едно лице субективното право по чл. 56 ЗН, е необходимо то да притежава

качеството „кредитор” по едно облигационно правоотношение. Изследвано е от какви юридически факти може да възникне такова правоотношение и съответно да се придобие това качество. Посочено е, че качеството „кредитор” следва да е по отношение на наследника, а не на наследодателя. Кредиторите на наследодателя са снабдени с други средства за защита на своите права.

2.2. Качеството наследник

Вторият елемент от фактическия състав е наличието на качеството „наследник” по отношение на длъжника по посоченото облигационно отношение. За него трябва да е възникнало субективно наследствено право по отношение на друго лице. Аргументирано е, че това качество може да възникне както при наследяване по закон, така и при наследяване по завещание. Длъжникът може да е призован по наследяване и по право на заместване, както и в резултат на наследствена трансмисия. В случай, че се касае за наследяване по закон, отказът може да е извършен от наследник от всеки един от четирите наследствени реда, стига да е призован към наследяване. Аргументирана е тезата, че държавата, в качеството на субсидиарен наследник по закон, както и общината като частен правоприемник по чл. 11 ЗН, нямат право да извършат отказ от наследство. Ако се касае за наследяване по завещание, правото на наследяване може да е възникнало и от клауза за обикновена субституция. Обосновано е, че терминът „наследник” по смисъла на чл. 56 ЗН трябва да се тълкува разширително и в него да бъде включен и заветникът. Изложени са

аргументи в полза на тезата, че отказ от наследство може да се извърши и от малолетен или непълнолетен наследник.

2.3. Извършен отказ от наследство

В тази част от изследването е разгледан отказът от наследство като основен елемент на правопораждащия фактически състав по чл. 56 ЗН. Изяснена е неговата характеристика като едностранна, формална, непрестативна, абстрактна и консенсуална правна сделка. Изразено е виждане, че поради непрестативния характер на отказа от наследство, той не може да бъде подведен под класификацията на сделките на възмездни и безвъзмездни, както и на комутативни и алеаторни. Обърнато е внимание на моментът, в който отказът следва да е извършен, за да породи правно действие. Посочено че, че с иск по чл. 56 ЗН може да бъде отменен само отказ, а не и приемане на наследство. За да може да бъде отменен обаче, отказът трябва да не е нищожен. Няма пречка обаче да бъде унищожено, стига да не е влязло в сила решение за неговото унищожаване. Аргументирано е виждането, че с иск по чл. 56 ЗН може да бъде атакуван не само изричен отказ, извършен по реда на чл. 52 ЗН, но и т. нар. „мълчалив” отказ от наследство – неизвършването на приемане на наследство в срока, даден на наследника от районния съд по реда на чл. 51 ЗН. Специално внимание е отделено на рефлексното действие на отказа от наследство в правната сфера на другите наследници, както и на трети лица, придобили права след отказа от другите наследници.

2.4. Невъзможност за удовлетворяване на кредитора от имуществото на длъжника

Предмет на анализ в тази част на труда е предпоставката, която всъщност поражда правния интерес на кредиторите да атакуват отказа от наследство. Изразено е виждането, че отказът от наследство не е отказ от право, а упражняване на правото на наследяване. Той не води до намаляване на имуществото на длъжника. Извършването му обаче в някои случаи води до осуетяване на увеличаването на актива на длъжниковото имущество. Именно в това се състои увреждащото действие на отказа от наследство. Аргументирано е, че невъзможността за удовлетворяване следва да се преценява с оглед на реално притежаваното от длъжника секвестрируемо имущество. Трябва да се изследва и дали то може да стигне за удовлетворяване на всички кредитори на наследника, които са предявили вземанията си, т.е. които са образували изпълнителни дела. В случай, че са налице и други кредитори, образували изпълнително производство, трябва да се обърне внимание на въпроса дали някои от вземанията са привилегирани. Възможно е да има изпълнителни дела, образувани от други кредитори, които обаче са хирографарни, докато вземането на ищеца е привилегировано. Други от тях пък може също да имат привилегия, но тя да е от по-заден ред спрямо тази на кредитора-ищец. В този случай съдът не следва да взема предвид дали имуществото на наследника е достатъчно за удовлетворяване на всички вземания, а само на това на ищеца. Ако обаче другите кредитори имат привилегировани вземания от по-преден ред, трябва да се прецени дали след тяхното удовлетворяване ще остане имущество, върху което би могъл да насочи изпълнението си ищецът. Трябва да се вземат

предвид и вземания, които имат същата по ред привилегия, като това на ищеца.

2.5. Липса на субективен елемент

Обосновано е виждането, че фактическият състав, пораждащ правото на отмяна по чл. 56 ЗН, е изграден изцяло от обективни елементи. В него, за разлика от Павловия иск, липсва намерение за увреждане. Не се изисква и знание на наследника за извършеното увреждане, както и каквото и да било друго душевно или психическо преживяване или отношение. Критичен анализ е направен на теоретичните виждания за необходимостта от наличие на намерение за увреждане.

Глава III - Упражняване на правото на отмяна

3.1. Упражняване по съдебен ред

В тази част на работата вниманието е фокусирано върху реда и средството, с което може да се атакува отказа от наследство от увредените кредитори. Това може да бъде извършено само по съдебен ред чрез конситутивен иск. Не е допустима възможността отмяната да се извърши чрез възражение. Достигнато е до извод, че теоретично няма пречка отмяната да се извърши от арбитраж, но хипотезата е много трудно осъществима на практика.

3.2. Срокове

Във втората точка на тази глава са разгледани двата срока, в които кредиторите на наследника могат да атакуват извършения от него отказ – една година от узнаването за отказа, но не повече от три години от извършването му. Изложени са и двете виждания за същността на тези срокове, като е подкрепена тезата, че те са преклузивни, а не давностни по своя характер. Уточнено е, че едногодишният срок започва да тече от узнаването, а не от възникването на възможност за узнаване. Във връзка с установяването на началния момент на тригодишния срок е обърнато внимание на това, от кой момент отказът от наследство трябва да се счита за извършен. Изразено е виждането, че това трябва да е моментът, в който отказът бъде вписан в особената книга по чл. 49 ЗН. При атакуване на отказа по чл. 51 ЗН, тригодишният срок би следвало да тече от деня, в който е изтекъл даденият от съда срок на наследника да заяви дали приема или не наследството.

3.3. Вписване на исковата молба и на решението

В тази част от дисертацията е аргументирано виждането, че исковата молба по чл. 56 ЗН трябва да бъде вписана в Имотния регистър към Агенция по вписванията, когато в наследствената маса има недвижими имоти. В Правилника за вписванията не е изрично предвидено вписването на иска по чл. 56 ЗН. Изискването за вписване обаче може да бъде изведено по тълкувателен път. Правното основание ще е чл. 11, б. „в” във връзка с чл. 4,

б. „а” и „з” от Правилника за вписванията. Значението на вписването е обосновано с необходимостта от защита на правата на трети лица.

3.4. Страни по делото

Безспорно е , че ищец в производството по чл. 56 ЗН е кредиторът на наследника, който твърди, че извършеният отказ му пречи да се удовлетвори от имуществото на своя длъжник. Няма пречка искът по чл. 56 ЗН да бъде предявен при условията на първоначално субективно съединяване на страната на ищеца от двама или повече кредитори. По своя характер това съединяване ще е от категорията на обикновеното другарство.

Що се касае до ответника, в дисертационния труд е застъпено виждането, че ответник по иска следва да е само лицето, което е извършило отказа от наследство. Не се споделя изразеното в теорията виждане, че искът трябва да се води и срещу лицата, които са приели наследството, или срещу всички възможни наследници, включително и срещу държавата. Рефлексното действие на отмяната ще доведе до отпадане на правата на тези лица, така че нарочното им обвързване с едно съдебно решение се обезмисля. Няма пречка искът по чл. 56 ЗН да бъде предявен при условията на субективно пасивно съединяване срещу двама или повече ответници.

3.5. Упражняване от наследници на кредитора

Изложена е тезата, че на наследниците на кредитора следва да бъде призната възможността да упражнят неупражненото право на отмяна.

Аргументи в тази насока се черпят от имуществения характер на това субективно право, който обосновава неговата наследимост. Наследниците могат да упражнят правото на отмяна в установените от закона срокове – една година от узнаването за отказа, но не повече от три години от извършването му. Ако обаче кредиторът е узнал преди смъртта си за отказа, за наследника няма да започне да тече нов едногодишен срок от неговото узнаване.

3.6. Упражняване от кредитори на кредитора по реда на чл. 134 ЗЗД

В тази точка е аргументирана възможността кредиторите на кредитора на извършилият отказ наследник да упражнят неговото право на отмяна по чл. 56 ЗН. Използван е доводът, че правото по чл. 56 ЗН е имуществено по своя характер и не е *intuito personae*.

3.7. Невъзможност да се предяви като частичен иск

Застъпва се виждането, че искът по чл. 56 ЗН не може да бъде предявен като частичен. Този иск е конститутивен по своя характер, а в теорията се приема, че тази категория искове не могат да бъдат предявявани като частични. Предмет на иска може да бъде само отказът в неговата цялост.

3.8. Недопустимост на съединяване с иск за делба

Искът по чл. 56 ЗН не може да бъде съединен с иск за делба. Подобен казус може да възникне например в хипотеза, в която кредиторът е съсобственик на един недвижим имот, а длъжникът бъде призван към наследяване на друг съсобственик на същия имот. Споделя се виждането на Върховния съд, изразено в ППВС 7/1973, че „искът се предявява от кредитора извън делбеното производство. Тези изводи следват от обстоятелството, че искът за унищожаване на отказа е конститутивен, а не установителен”. В дисертацията е изложено като допълнителен аргумент в тази насока обстоятелството, че двата иска се разглеждат по различен съдопроизводствен ред, което от своя страна е пречка за допускане на обективно съединяване.

3.9. Недопустимост на съединяване с иск за възстановяване на запазена част

Тук е заета позиция, че не е допустимо кредитор на отказалия се наследник да предяви обективно съединени иск по чл. 56 ЗН и иск по чл. 30 ЗН. При уважаване на иска по чл. 56 ЗН не се стига до ситуация, в която наследникът ще приеме против волята си наследството. Кредиторът ще може да се удовлетвори единствено от секвестрируемите права, включени в наследствената маса, предмет на отказа. Той не може да упражнява неупражнени права, включени в тази маса. Допълнителен аргумент е и че ответник по иска по чл. 56 ЗН е единствено длъжникът, който е извършил отказ от наследство. При иск за възстановяване на запазена част ответници са благодетелстваните с накърняващото разпореждане лица – наследници по завещание, заветници или надарени. Следователно, в случая няма покриване

между ответниците по двата иска, поради което обективно съединяване няма да е допустимо.

3.10. Производство по разглеждане на иска

Обосновано е становището, че искът по чл. 56 ЗН следва да се разгледа по реда на общия исков процес. За него в ГПК не е предвиден особен съдопроизводствен ред. В рамките на съдебното дирене ищецът следва да докаже наличието на вземане срещу ответника и извършването на отказ от наследство от последния. Защитена е тезата, че доказването на невъзможността за удовлетворяване от длъжниковото имущество не трябва да се възлага в тежест на ищеца. Касае е за отрицателен факт, който на практика не може да бъде доказан пълно и главно от кредитора. Напротив, наследникът може да докаже, че в патримониума му са налице активи, достатъчни за удовлетворяване на кредитора. При доказването по принцип са допустими всякакви доказателствени средства, като се имат предвид обаче ограниченията за свидетелски показания, установени в чл. 164 ГПК. Обосновано е, че няма пречка за допускане на встъпване или привличане на трето лице в процеса. Най-често правен интерес за това имат титулярите на имуществени права, които биха ги загубили изцяло или частично в резултат на уважаване на иска по чл. 56 ЗН. Решението, с което се отхвърля иск по чл. 56 ЗН, е установително по своя характер. Когато искът обаче бъде уважен, решението има не само сила на пресъдено нещо, но и конститутивно действие.

3.11. Упражняване на правото при отношения с международен елемент

В тази част на дисертационния труд са изследвани спецификите на правоотношението, породено от отказа от наследство, в което е налице международен елемент. Обърнато е внимание в какво може да се изразява този международен елемент. Изследвани са въпросите по определяне на приложимото национално право, на компетентния да разгледа спора национален съд, както и проблемите, свързани с признаването на съдебното решение в други държави. Разгледани са хипотези, когато правоотношението е свързано само с държави-членки на Европейския съюз, както и когато международният елемент надхвърля границите на Общностното право. Изложени са аргументи, че когато правоотношението е в обхвата на правото на ЕС, компетентността, приложимото право и екзекватурата следва да се определят по реда на Регламент № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство.

Глава IV - Същност на правото на отмяна и правни последици от упражняването му

4.1. Същност като субективно право. Погасяване

В тази част на изследването са изведени основните белези на правото по чл. 56 ЗН като непритезателно, потестативно субективно право, което възниква в рамките на едно вече съществуващо правоотношение.

Упражняването му предизвиква промяна в чужда правна сфера – на останалите наследници и на техните общи или частни правоприемници (разбира се, само тези частни правоприемници, които са придобили субективни права от въпросната наследствена маса). Посочено е че правото на отмяна е акцесорно по своя характер. Самостоятелното право, което предпоставя и обуславя правото на отмяна, е вземането на кредитора срещу отказалия се длъжник, чието удовлетворяване е застрашено от отказа от наследство. Ако то бъде погасено, прекратено или съдържанието му бъде изменено, подобна ще е съдбата *ex lege* и на правото на отмяна.

4.2.Непротивопоставимост на отказа по отношение на ищеца (относителна недействителност)

В тази част на изложението е аргументирана тезата, че в резултат на успешно проведен иск по чл. 56 ЗН, отказът става относително недействителен спрямо кредитора-ищец. Той запазва своето действие, но то не може да се противопостави на упражнилия правото си на отмяна субект. Влязлото в сила решение неутрализира рефлексното действие на отказа от наследство само по отношение на въпросния кредитор. Директното действие на отказа, както и рефлексното му действие спрямо други лица, се запазва. Основанието за това неутрализиране е обяснено с негативното рефлексно действие на отказа от наследство по отношение на кредитрите на наследника. Упражнявайки правото си на наследяване по един от двата възможни начина, а именно отказвайки наследството, длъжникът уврежда своите кредитори. Той не намалява своето имущество, но попречва на неговото увеличение. По този начин той осуетява възможността за

подобряване на баланса на патримониума си и на възможността за удовлетворяване на кредиторите. По тази причина законодателят им дава тази възможност да противодействат срещу това увреждащо ги рефлексно действие. На базата на тези разсъждения и на анализ на другите хипотези на относителна недействителност в нашето право, е направено заключението, че законодателят е въвел института на относителната недействителност като средство за защита на кредиторите от рефлексното действие на правни актове, извършвани от техния длъжник, които пряко не ги обвързват. По такъв начин стоят нещата и в хипотезата начл. 56 ЗН.

4.3. Статус на наследството след отмяната на отказа

Тук се отстоява тезата, че след отмяната на отказа наследството няма как да премине към патримониума на наследника. По сега действащия Закон за наследството приложение намира системата на приемането. Нейната същност се състои в това, че за да придобие наследството, наследникът следва да изрази воля за това – изрично или чрез конклюдентни действия. Без да е извършено подобно волеизявление, не е възможно наследствената маса да премине към патримониума на наследника. Следователно, наследството ще остане в състоянието, в което е било преди да се извърши отказа от наследство. То ще бъде неприето. За наследникът отново ще се породи субективното право на наследяване – т.е. правото да приеме или откаже това наследство. Аргументирано е виждането, че кредиторът не може да приеме наследството вместо наследника, посредством косвен иск по чл. 134 ЗЗД.

4.4. Разрешението на проблема, дадено от теорията и съдебната практика, и произтичащите от него проблеми

Изложено и подложено на критика е виждането, изразено в правната доктрина, че по отношение на кредитора-ищец наследствената маса все едно е приета в частта, необходима за неговото удовлетворяване. Това може да се окаже като правна фикция – към проявения юридически факт относителна отмяна на отказа от наследство се прикрепват правните последици на неосъществения факт приемане на наследството. В резултат на това този кредитор (или кредитори) има право да насочи принудително изпълнение към активите, включени в тази приета част от наследството. Изложени са проблемите, които поражда тази конструкция – накърняването на личния характер на приемането на наследството; забраната за частично приемане и отказ на наследство; накърняването на правата на третите лице, придобили права от частта от наследствената маса, която е предмет на отказа. За да бъдат избегнати тези проблеми, е предложена една по-различно обяснение на последиците от отмяната на отказа. Съгласно него приемане на наследството въобще не е налице. В резултат от упражняването на правото по чл. 56 ЗН за кредиторите ще възникне възможността да насочат принудително изпълнение към субективни права, включени в патримониума на други лица, различни от длъжника. Тази възможност е резултат от потестативния характер на правото по чл. 56 ЗН и на рефлексното действие на влязлото в сила съдебно решение. Последното поражда за кредиторите определени субективни права върху имущество, принадлежащо на лице, което не е техен длъжник.

Застъпено е виждането, че ако след удовлетворяването на кредиторите останат активи от наследственото имущество, те не преминават към патримониума на отказалия се длъжник. Те остават в имуществото на другите наследници, приели наследството (респ. на техните правоприемници). Становището е аргументирано както с действащата у нас система на приемане на наследството, така и със сравнителноправен анализ.

4.5 Изводи за правната същност на института.

В тази финална част на изследването са изложени двете основни тези за същността на отмяната по чл. 56 ЗН, застъпени в доктрината и в съдебната практика. Съгласно едното, което е по-широко застъпено, искът по чл. 56 ЗН е частен случай, разновидност на Павловия иск. Според другото виждане правото по чл. 56 ЗН е едно особено, специфично правно средство, което не е разновидност на Павловия иск, въпреки приликите си с него. Взето е становище за правилността на втората теза и са изложени редица аргументи в тази насока.

Заклучение

В заключението са обобщени изводите за същността на отмяната на отказа от наследство като самостоятелен правен институт, различен от Павловия иск. Обосновано е неговото място в системата от правни средства, установени от законодателя в защита на кредиторите срещу увреждащи ги действия на техните длъжници.

Обобщени са и направените на различни места в изследването предложения de lege ferenda.

Необходимо е да бъде изрично уредена по-тежка форма за действителност на отказа от наследство, а именно писмена форма с нотариална заверка на подписа. Тази форма, която всъщност се е наложила в практиката, би затруднила злоупотреби и фалшификация на откази от наследство и би била гаранция, че производството по чл. 56 ЗН няма да се окаже безпредметно.

Следва да се предвиди, че вписването в книгата за приемане и отказ от наследство трябва да се извърши в същия ден, в който е постановено определението на съда за вписване. Така ще се избегне темпоралната разлика между двете действия и ще бъде ясно в кой момент е извършено приемането, съответно отказа.

Необходимо е да се уреди изрично възможност да бъде извършван отказ от наследство от малолетни, непълнолетни и запретени, ако е в техен интерес. Преценката може да бъде възложена на съда, до който е адресирано волеизявлението на отказа. По този начин ще бъдат гарантирани правата на тези категории лица, тъй като дори приемането под опис може да не е в техен интерес.

Изрично следва да бъде разширяване на приложното поле на отмяната по чл. 56 ЗН, като се включи с изричен текст и хипотезата на мълчалив отказ по чл. 51 ЗН. Би могла да бъде създадена алинея 3 на чл. 56 ЗН, която да гласи „Ако в срока, даден от съда по чл. 51, ал. 1 на наследника, той не заяви дали приема или отказва наследството, правните последици на това бездействие

могат да бъдат атакувани от кредиторите на наследника по реда и при условията на предходните алинеи”.

Терминът „унищожение“, използван в чл. 56 ЗН, може да бъде заменен с „отмяна”. По този начин ще се избегне смесване с института на унищожаване на правните сделки, установен в чл. 27 и сл. ЗЗД. Освен това, ще бъде спазено и изискването на чл. 37, ал. 1 от Указ № 883 за прилагане на Закона за нормативните актове, съгласно който „думи или изрази с утвърдено правно значение се използват в един и същ смисъл във всички нормативни актове”.

Правата на трети лица, придобили права след отказа от наследство като контрахенти на останалите наследници, следва да получат законодателна закрила, подобно на чл. 135, ал. 1, изр. 3 ЗЗД. Може да бъде създадена алинея 4 на чл. 56 ЗН, която да звучи по следния начин: „Отмяната на отказа от наследство не засяга правата, които трети добросъвестни лица са придобили преди вписване на исковата молба за отмяната”.

Научни приноси:

1. Трудът представлява първото цялостно изследване на института на отмяната на отказа от наследство от кредиторите на наследника в българската правна литература.
2. Приносен характер има обосноваването на тезата, че отказът от наследство не представлява отказ от право, а упражняване на правото на наследяване. Поради това е защитено виждането, че отказът от наследство не се обхваща от забраната на чл. 130, ал. 4 СК. Следователно, отказ може да бъде извършен и от напълно недееспособни лица (чрез законния им представител), както и от ограничено дееспособни лица (с попечителско съдействие). Тезата вече е излагана в българската правна литература, но в дисертационния труд са предложени допълнителни аргументи в тази насока.
3. Приносен характер има застъпването и аргументирането на виждането, че с иск по чл. 56 ЗН може да бъде атакуван както изричният отказ от наследство, така и мълчаливият отказ по чл. 51, ал. 2 ЗН.
4. Уточнен е началният момент, от който започва да текат сроковете по чл. 56, ал. 2 ЗН. Едногодишният срок следва да тече от момента на узнаването за отказа (а не на възникване възможността за узнаване), а тригодишният срок – от момента на вписване на отказа в книгата по чл. 49 ЗН.
5. За първи път е извършен подробен анализ на правоотношенията с международен елемент, свързани с атакуването на отказа от наследство от страна на кредиторите, като са изяснени въпросите за определяне на

компетентния съд, на приложимото право и за признаването на решението в други държави.

6. Изградена е теза, която обяснява същността на правото на отмяна по чл. 56 ЗН. Приносен характер има защитеното виждане, че разглежданият иск заема място в системата от правни средства, установени от законодателя в полза на кредиторите за защита от увреждащи действия на длъжника. Чрез иска по чл. 56 ЗН се преодолява негативното рефлексно действие на отказа от наследство по отношение на кредиторите на наследника.
7. Изградена е конструкция, която обяснява правното действие на решението по чл. 56 ЗН. Съобразно нея взялото в сила решение има рефлексно действие по отношение на останалите наследници, които са приели наследството, както и по отношение на лицата, придобили от тях права от наследствената маса. То създава относителна недействителност на отказа по отношение на кредитора-ищец. На базата на това за кредитора възниква потестативното право да се удовлетвори от от правата, включени в наследството, независимо в чий патримониум се намират след отказа. Във връзка с това неблагоприятно рефлексно действие се предлага *de lege ferenda* да бъде уредена законова закрила на трети добросъвестни лица, придобили права от наследствената маса след отказа като контрахенти на наследниците, които са приели наследството.
8. Оборени са становищата, според които отмяната по чл. 56 ЗН води до приемане на наследството от страна на длъжника-наследник. По този начин са преодолені противоречията със забраната за частично

приемане или отказ от наследство, както и със същността на правото на наследяване като субективно право с оглед на личността.

Публикации по темата на дисертацията:

1. Съотношението между Павловия иск и иска по чл. 56 от Закона за наследството. – сп. Норма, бр. 4/2015
2. Невъзможността за удовлетворяване като елемент от фактическия състав, пораждащ правото на кредиторите по чл. 56 от Закона за наследството – сп. Търговско право, кн. 2/2015 (под печат)